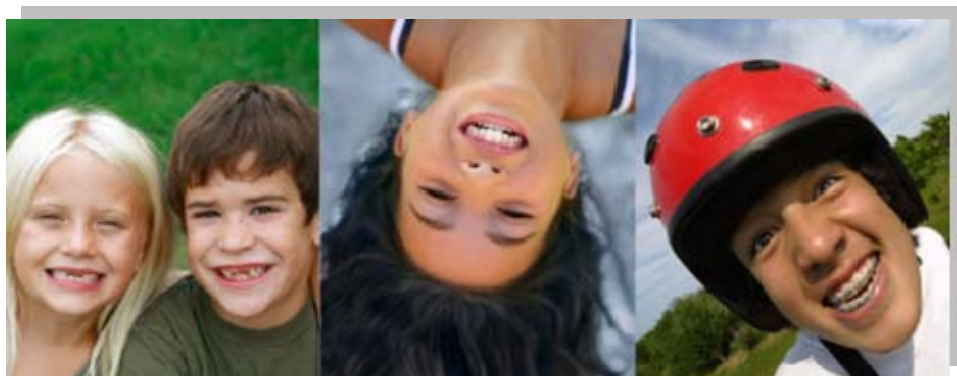

Vid misstanke om att barn försummas eller riskerar fara illa

Handlingsplan för tandvården i Gävleborg

Innehåll

Inledning	3
Rutiner när vi inte lyckas få patienten till kliniken	4
Anmälningssplikt 14 kapitlet Socialtjänstlagen. Anmälan om missförhållanden	5
Definition av barnmisshandel SOU 2001:72 121-124	6
Tandvårdsaspekter	9
Allmänna tips och råd vid anmälan	10
Journalrutiner	11
Två olika förslag på brev till föräldrar	12
Blankett för anmälan	14

Handlingsplanen är framtagen av Folk tandvården Gävleborg AB på uppdrag av beställarenheten Landstinget Gävleborg.

Inledning

Tandvården har en unik möjlighet att få träffa alla barn och ungdomar. Därför är det viktigt att FN:s konvention om barnets rättigheter¹ följs. Det innebär att verksamheten ska genomsyras av ett barnperspektiv i besluts-, arbets-, och utvecklingsprocesser samt att personalen tar ett personligt ansvar för att anlägga barnperspektivet i det egna arbetet².

Barnkonventionen bör finnas på agendan t ex när det dyker upp frågor som gäller rättvisa eller barnets bästa.

- Vad gör vi på vår klinik för att se till att alla barn har samma möjligheter att få tandvård?
- Är bristande omvårdnad ett skäl att ta kontakt med sociala myndigheter?
- Hur gör vi när misstanke finns att ett barn far illa?³

Tandvårdspersonal har goda möjligheter att förebygga och upptäcka bristande omsorg och övergrepp mot barn.

Uteblivanden kan vara tecken på försummelse. Därför är det viktig med tydliga rutiner för att följa upp barn som inte kommer till sin behandlingstid. I detta sammanhang finns det behov av att utveckla det tvärprofessionella samarbetet.

Eventuella skador i mun-, ansikts- och halsregionen upptäcks lätt i tandvårdssituationen. De flesta fysiska övergrepp mot barn sker just mot övre delen av kroppen.

Tandvården har anmälningsplikt, men det har saknats gemensamma riktlinjer för hur den ska praktiseras.⁴

Folk tandvården Gävleborg har på uppdrag⁵ tagit fram följande riktlinjer⁶ angående barn som riskerar fara illa.

Som grund har ett dokument från Tandvården Södra Bohuslän använts.⁷

---

¹<http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=44>

² Barnets bästa – från vision till verklighet, 2001. Barnombudsmannen och Fritzes, Stockholm

³ Hur kan vi i Folk tandvården arbeta med barnkonventionen? Tandspegeln 2, 2009. S Skog, A-L Engvall

⁴ Gemensamt uttalande från de nordiska barnombudsmännen.

<http://www.barnombudsmannen.se/Remissvar.aspx?pageid=7368>

⁵ Vårdavtal 2009 mellan Landstinget Gävleborg och Folk tandvården Gävleborg AB

⁶ förankrade hos ötdl IStrandkvist Larsson, tdl Siv Grenholm och resursgruppen för utveckling för allmäntandvårdens barn- och ungdomsverksamhet.

⁷ Barn som far illa. Handlingsplan. Tandvården Södra Bohuslän, 2006. B Jälevik, G Klingberg. Med tillåtelse av tandvårdschef A-C Sundelin.

Rutiner när vi inte lyckas få patienten till kliniken

1. Vid uteblivande från revision/undersökning kontaktas barnets föräldrar/ungdomen, helst per telefon för ytterligare kallelse.
2. Vid fortsatt uteblivande, skall vid behov, samverkan med andra aktörer, t ex. BVC, skolhälsovård eller socialtjänst ske. **Anmälan till socialtjänsten ska övervägas.** Inför samverkan eller anmälan ska samtycke med föräldrar/ungdom eftersträvas t.ex. genom telefonsamtal eller med hjälp av någon av brevmallarna på sid 12 och 13. OBS! Rutiner för bevakning av svar måste finnas i så fall finnas.
3. Orsaker till varför man inte kommit ska utredas i samband med en personlig kontakt. – Funktionshinder, sjukdom, rädsla, arbete, annan vårdgivare? Informera om att tandhälsa är en viktig del av barnets fysiska utveckling. Kom överens om ny tid.
4. När anmälan till socialtjänsten görs ska den bevakas och vid behov förnyas.

Anmälningsplikt

De fall av missförhållanden, som är lättast att identifiera inom tandvården är barn som inte kommer, trots att det föreligger ett stort känt behandlingsbehov.

Tandvård är en rättighet för barn. Föräldrar/vårdnadshavare är skyldiga att låta sina barn ta del av den. Vid behov kan tandvården i samverkan med barn- och/eller skolsköterskor underlätta kontakterna med barnen och deras föräldrar/vårdnadshavare.

Socialtjänsten kan också vara en resurs i detta sammanhang. Det är ytterst deras ansvar att se till att barnen får det som de har rätt till.

Ur 14 kapitlet Socialtjänstlagen. Anmälan om missförhållanden

”Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten och kriminalvården är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälningskyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och unga eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område.”

”Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av skydd.”

Definition av barnmisshandel

Ur Barnmisshandelsutredningen SOU 2001:72 121-124

Barnmisshandel är när en vuxen person utsätter ett barn för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar eller försummar att tillgodose barnets grundläggande behov.

Med barn avses varje människa under 18 år.

Definitionen

utgår från barnet,
skiljer inte mellan avsiktliga och oavsiktliga handlingar,
skiljer inte mellan aktiv och passiv försummelse,
uttrycker en situation där en vuxen inte uppfyller sitt ansvar mot barnet,
tydliggör kränkningens och försummelsens skadliga inverkan på barn.

Barnmisshandel i form av fysiskt våld

Fysisk barnmisshandel innebär att en vuxen person orsakar ett barn kroppsskada, sjukdom, smärta eller försätter barnet i vanmakt eller annat liknande tillstånd.

Sådan barnmisshandel kan vara att den vuxna personen slår barnet med eller utan tillhygge, nyper, sparkar, knuffar, kastar, skakar, luggar, river eller biter barnet, trampar eller stampar på barnet eller tvingar in föremål i barnets mun. Fysisk misshandel är också att förgifta, bränna, skälla, riva, försöka dränka eller kväva barnet.

Varje form av kroppslig bestraffning räknas som fysisk barnmisshandel.

I flera former av sexuella övergrepp mot barn ingår fysisk misshandel dels för att tvinga barnet till underkastelse, dels som del av övergreppet.

Som barnmisshandel räknas också det s.k. Münchausen syndrome by proxy. Detta syndrom innebär att en närstående till barnet, oftast modern, vid upprepade tillfällen söker vård för påhittade eller framkallade sjukdomar eller symtom hos barnet. I allvarliga fall framkallar föräldern själv symtomen, t.ex. kramper, kvävningssanfäll eller förgiftning. Syndromet är svårt att upptäcka eftersom föräldern ofta ger intryck av att vara genuint orolig för barnet och ofta tycks samarbeta väl med hälso- och sjukvårdspersonalen.

Eftersom kommitténs definition inbegriper alla vuxnas våld mot barn och inte enbart föräldrars, räknas t.ex. våld mot barn av en polis, lärare, ledare i frivillig verksamhet eller annan vuxen som fysisk misshandel.

Barnmisshandel i form av psykiskt våld

Psykisk barnmisshandel innebär att en vuxen person systematiskt eller oftast under lång tid utsätter ett barn för nedvärderande omdömen, nedbrytande behandling eller avsiktligt känslomässigt lidande. Det kan även vid allvarliga fall handla om en enstaka företeelse för att betecknas som misshandel.

Som psykisk barnmisshandel räknas t.ex. orimligt hårda bestraffningar, förlöjligande, kritik, hån, nedvärdering, avvisande, utfrysning, orimliga krav, påtvingad isolering från sociala kontakter och åldersanpassade aktiviteter eller konstant vägran att lyssna på barnets synpunkter.

Som exempel på nedbrytande behandling kan nämnas fostran till asocialt beteende eller kriminalitet. Vissa skadliga expositioner skall också ses som psykisk misshandel, t.ex. att barnet tvingas bevittna (se eller höra) våld i sin närmiljö eller leva i en miljö där våld eller hot om våld förekommer ofta.

Psykiskt lidande hos ett barn kan ta sig uttryck i skräck, ångest, glädjelöshet eller negativ påverkan av barnets självförtroende. I alla former av fysiska övergrepp mot barn, inklusive sexuella övergrepp, ingår psykisk misshandel.

Sexuella övergrepp

Sexuella övergrepp mot barn innefattar alla former av sexuella handlingar som påtvingas ett barn av en vuxen person.

Sexuellt övergrepp innebär att den vuxna personen utnyttjar barnets beroendeställning, att handlingen utgår från den vuxna personens behov, att handlingen kränker barnets integritet, att handlingen sker mot barnets vilja eller är en handling som barnet inte kan förstå, inte är moget för eller inte kan ge informerat samtycke till.

Lättare former av icke-fysisk kontakt som t ex verbala sexuella anspelningar, blottning inför barnet eller tittande på pornografisk film/video tillsammans med barnet kan vara både obehagliga och skrämmande för barnet.

Fysisk kontakt som t.ex. sexuellt betonade smekningar av bröst eller könsorgan inklusive onani på den vuxna personen är andra vanliga förekommande handlingar bland vuxna personer, som utsätter barn för övergrepp.

De allvarligaste formerna av sexuella övergrepp kan handla om fullbordade vaginala, anala eller orala samlag.⁸

---

⁸Sexuella övergrepp mot barn; definitioner och förekomst, Socialstyrelsen 1999

Kränkningar

Kränkning innebär att en vuxen person, oftast under lång tid, skadar eller äventyrar ett barns psykiska hälsa genom att i ord eller handling behandla barnet nedlåtande eller angripa barnets personlighet.

Kränkningar (med flytande gräns mot psykisk barnmisshandel) kan exempelvis vara att på ett förnedrande sätt kommentera barnets utseende, språk eller begåvning; säga att barnet är odugligt eller att syskon är mycket sötare och mer framgångsrika, förolämpa barnet fysiskt eller verbalt inför kamrater eller vuxna, läsa barnets dagbok eller liknande.

Fysisk och psykisk misshandel samt sexuella övergrepp innebär alltid att barnet kränks.

Fysisk försummelse

Fysisk försummelse innebär att en vuxen person, oftast under lång tid, skadar eller äventyrar ett barns fysiska hälsa eller utveckling genom att underlåta att garantera barnet godtagbar standard i fråga om fysisk omsorg.

Bristande omsorg gäller alla aspekter av barnets fysiska hälsa och utveckling, dvs. hygien, kost och omvårdnad, årstidsanpassade kläder, möjlighet till vila och sömn, skydd och husrum, tillsyn, förebyggande hälsovård, medicinsk vård inklusive tandvård samt skydd mot olycksrisker och skadliga expositioner. Till skadliga expositioner räknas t.ex. att återkommande vara utsatt för skadligt hög bullernivå, vistas i miljöer med droganvändning eller hög alkoholkonsumtion.

Psykisk försummelse

Psykisk försummelse innebär att en vuxen person, oftast under lång tid, skadar eller äventyrar ett barns psykiska hälsa eller utveckling genom att underlåta att tillgodose ett barns grundläggande behov av t.ex. uppmärksamhet, tillhörighet, fostran, vägledning, stimulans och undervisning.

Psykisk försummelse kan t.ex. vara otillgänglighet och känslomässig likgiltighet för barnet (med flytande gräns mot psykisk misshandel), underlåtenhet att ge barnet erfarenheter, att lära barnet vad som är rätt och fel och att se till att barnet får skolutbildning.

Alla tänkbara aspekter av barns utveckling avses med definitionen, t.ex. fysisk, psykisk, beteendemässig, känslomässig, hälsomässig, social, moralisk, intellektuell och utbildningsmässig.

Som barnmisshandel räknas även försummelse att respektera barnets rättigheter.

Tandvårdsaspekter

Vad kan tandvårdspersonal möta?

Fysiskt våld

- Berättas av barnet/ungdomen eller annan person, eller sådant du sett själv
- Oförklarliga eller annorlunda eller upprepade trauma som inte självklart kan förklaras på annat sätt

Sexuella övergrepp

- Berättas av barnet/ungdomen eller annan person, eller sådant du sett själv

Psykiskt våld

- Berättas av barnet/ungdomen eller annan person, eller sådant du sett själv

Kränkningar

- Berättas av barnet/ungdomen eller annan person, eller sådant du sett själv

Fysisk försummelse

- Berättas av barnet/ungdomen eller annan person, eller sådant du sett själv
- Barn och ungdomar som inte kommer till tandvård under lång tid; *se särskilt avsnitt ovan om hur uteblivanden ska handläggas*
- Barn och ungdomar med känt stort vårdbehov eller värk som inte får möjlighet till behandling tillgodosett av vårdnadshavare
- Barn och ungdomar med funktionshinder som är beroende av kontinuerlig och frekvent kontakt med tandvården och som inte kommer
- Barn och ungdomar som lever i missbruksmiljö, eller socialt utsatt/kriminell miljö
- Barn och ungdomar som bevittnar våld i familjen; t ex förälder/vårdnadshavare som söker för behandling efter familjerelaterat våld
- Barn och ungdomar med uppenbara risker i hygien, kosthåll, årstidsanpassad klädsel, tillsyn

Psykisk försummelse

- Berättas av barnet/ungdomen eller annan person, eller sådant du sett själv
- Föräldrar med sociala problem, funktionshinder, missbruk, utvecklingsstörning; där det är uppenbart att barnet/ungdomen inte får nödvändig omvårdnad och stimulans

Allmänna tips och råd vid anmälan

1. Lita på dig själv. Om du har fattat misstanke finns det säkert goda skäl. Det är nästan alltid svårt att veta om man har rätt eller fel i sådana här sammanhang, så belasta dig inte med att försöka. Nöj dig med att våga se och höra signalerna.
2. Skriv upp alla tecken du ser och hör i journalen. Dokumentera gärna med foton. Utan dokumentation blir det omöjligt att diskutera på ett sakligt sätt.
3. Diskutera med klinikchef. Sök även stöd hos övrig personal. Det kanske visar sig att flera av dina kollegor misstänker samma sak. Du kan också konsultera pedodontiavdelningen.
4. Är du osäker på vad du ska tro och göra, ring och konsultera socialtjänsten *utan* att nämna barnets namn. Du kan du också fråga hur socialsekreteraren tror att de skulle gå vidare i just det här specifika ärendet. Så länge du inte nämner barnets namn gör du ingen anmälan. Men i det ögonblick du talar om vem det gäller, kan socialtjänsten vara skyldig att inleda en utredning.
5. Prata gärna själv med föräldrarna om dina misstankar och dina skyldigheter gentemot barnet. ***Förutsatt att det inte handlar om fysisk misshandel eller andra övergrepp där barnet behöver skydd. Då är det alltid bäst att lämna över till socialtjänsten direkt.*** Att diskutera detta med föräldrarna kan kännas väldigt obehagligt, men om du lyckas ha en ärlig och bra dialog kommer det garanterat att gynna barnet. Och det finns olika sätt att göra det enklare:
  - a) Håll diskussionen på en mycket saklig nivå. Anklaga inte föräldrarna och kräv inget erkännande från dem. Berätta att du helt enkelt har en skyldighet enligt lag att agera när du ser och hör den här sortens signaler. Betona att du inte har tagit ställning själv, utan att du tar upp detta för barnets skull.
  - b) Om du behöver stöd, be en kollega vara med.
  - c) Välj ett rum som gör samtalet så avslappnat som möjligt.
  - d) Ett sätt att avsluta samtalet kan vara att föreslå ett nytt möte några dagar senare. Du kan gärna uppmana föräldrarna att själva söka kontakt med socialtjänsten för att få hjälp.
6. En anmälan kan göras både skriftligt och muntligt. Om du ringer och berättar vad du sett och hört, bör du också skriva ner uppgifterna och skicka dem till socialtjänsten. Det ska inte uppstå någon tvekan senare om vad som har sagts. I de allra flesta fall kommer socialsekreteraren att skriva ner uppgifterna och be dig kontrollera dem, men man kan inte vara säker på att det sker. Därför är en skriftlig anmälan bra. ***Se särskild blankett för anmälan.***
7. Om du misstänker en akut situation med en minderårig som t ex dyker upp med blåmärken och säger att det blivit slaget, eller om det gäller sexuella övergrepp, måste du ringa socialtjänsten direkt. Samma dag bör du också skriva upp vad barnet har berättat och sända redogörelsen till socialtjänsten.

8. När du gjort din anmälan tar socialtjänstens arbete vid. Sekretesslagen gör att de inte kan lämna ut information till dig om inte föräldrarna ger sitt samtycke. Du bör ändå i din skriftliga anmälan anhålla om att, såvida det är möjligt, få återkoppling på, om någon åtgärd till följd av anmälan vidtagits.

Journalrutiner

Dokumentera vad du sett i journalen. Beskriv detaljerat. Fotografera. Om du får något berättat – anteckna vad du hört och vem som berättat. Gör inga egna tolkningar utan var saklig och beskriv fakta. Om du talat med vårdnadshavare -redogör för vem du talat med och vad som sagts.

Till målsman för

Namn:

Datum:

Adress:

Hej

NN har haft tid hos oss på tandvården flera gånger, men har inte kommit. Vi har försökt att få kontakt med dig som målsman vid flera tillfällen utan att lyckas. Vi vill därför att du kontaktar oss så fort som möjligt så att vi kan prata om hur NN får sin tandvård eftersom vi är skyldiga att erbjuda alla barn undersökning och behandling.

Enligt lag har alla barn och ungdomar i Sverige rätt till tandvård som en del i omsorg och utveckling. Då NN inte varit hos oss på länge vet vi inte om hon/han är i behov av tandvård.

Med vänlig hälsning

Leg tandläkare/ Leg tandhygienist/Klinikchef

Till målsman för

Namn:

Datum:

Adress:

Hej

NN har haft tid hos oss på tandvården flera gånger, men har inte kommit. Vi har försökt att få kontakt med dig som målsman vid flera tillfällen utan att lyckas. Vi vill därför att du kontaktar oss så fort som möjligt så att vi kan prata om hur NN får sin tandvård eftersom vi är skyldiga att erbjuda alla barn undersökning och behandling.

Enligt lag har alla barn och ungdomar i Sverige rätt till tandvård som en del i omsorg och utveckling. Då NN inte varit hos oss på länge vet vi inte om hon/han är i behov av tandvård.

Vid misstanke om att ett barn inte får den vård det har rätt till är vi som tandvårdspersonal skyldiga att kontakta sociala myndigheter.

Med vänlig hälsning

Leg tandläkare/Leg tandhygienist/Klinikchef

Aktualisering om barn enligt kap 14 Socialtjänstlagen

Till

Aktuell socialnämnd

Adress

Postnummer och ort

Barnets namn

Barnets personnummer

Barnets adress

Vårdnadshavare 1

Vårdnadshavare 2

Telefon till barnets bostadsadress

Telefon till vårdnadshavare

Namn på socialsekreterare om muntlig kontakt tagits i ärendet

Namn samt datum för kontakt

Iakttagelse/Uppgift

(Fakta, berättelse, situation. Ej bedömning eller slutsats)

När och i vilket sammanhang fick tandvårdspersonal kännedom om ovanstående?

Vilka av klinikens personal har relevanta uppgifter för aktualiseringen?

Namn, tjänsteställning, arbetstelefon:

Namn, tjänsteställning, arbetstelefon:

Namn, tjänsteställning, arbetstelefon:

Har någon av klinikens personal informerat någon berörd om aktualiseringen?

Barnet   Ja   Nej

Vårdnadshavare   Ja   Nej

Om möjligt önskar berörd personal återkoppling om åtgärd till följd av aktualiseringen vidtas.

Ort och datum

_____
Namn

_____
Namn

_____
Tjänsteställning

_____
Tjänsteställning

_____
Klinik

_____
Klinik

_____
Adress

_____
Adress

_____
Telefonnummer

_____
Telefonnummer